

УДК 929Шевченко:930.253(477.51)

Р. Б. ВОРОБЕЙ*

ШЕВЧЕНКІАНА В ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті проведено огляд документів Державного архіву Чернігівської області, що присвячені Т.Г. Шевченку. Документи містять два автографи Великого Кобзаря, а також інформацію щодо увічнення його пам'яті на Чернігівщині.

Ключові слова: український поет; патріот України; історичні пам'ятки України.

Завжди відчуваєш особливий трепет, коли торкаєшся документа, що вийшов з-під пера Тараса Григоровича Шевченка – українського поета-пророка, громадського діяча, великого патріота України. Державному архіву Чернігівської області поталанило, попри всі історичні катаклізми – революції, громадянську та Велику Вітчизняну війни, згортання українізації – у фонді “Канцелярія Чернігівського цивільного губернатора” збереглося два автографи Кобзаря, що стали центром, навколо якого почала формуватися архівна Шевченкіана. Цікава історія появи цих документів.

Першу можливість відвідати Україну Тарас Григорович Шевченко отримав 11 травня 1843 року. Ця подорож тривала з кінця травня 1843 року до початку лютого 1844 року, під час якої поет відвідав 26 населених пунктів Чернігівської губернії.

Побачивши квітучу неньку Україну, у поета виникає задум – підготувати, а згодом видати альбом естампів “Живописная Украина” як художнє періодичне видання про історичне минуле, народний побут, звичаї і фольклор, природу й історичні пам'ятники України. Протягом всього 1844 року Тарас Шевченко працює над виготовленням гравюр, самостійно освоюючи складну техніку та складаючи тексти.

Презентуючи альбом, у жовтні 1844 року, Тарас Шевченко надіслав листа Чернігівському цивільному губернатору Павлу Івановичу Гессе. В листі пристрасно викладено любов до України, неповага до тих, хто забуває культуру своєї батьківщини:

“Ваше превосходительство милостивый государь Павел Иванович! История южной России изумляет каждого своими происшествиями и полусказочными героями, народ удивительно оригинален, земля прекрасная, и всё это до сих пор никем не представлено пред очи образо-

* *Воробей Раїса Борисівна* – кандидат наук з державного управління, директор Державного архіву Чернігівської області.

ванного мира, тогда как Малороссия давно имела своих и композиторов, и живописцев, и поэтов. Чем они увлеклись, забыв своё родное, не знаю. Мне кажется, будь родина моя самая бедная, ничтожная на земле, и тогда бы она казалась краше Швейцарии и всей Италии. Те, которые видели однажды нашу Краину, говорят, что желали бы жить и умереть на её прекраснейших полях. Что же нам сказать, её детям, должно любить и гордиться своею прекраснейшею матерью. Я как член её великого семейства служу ей, ежели не на существенную пользу, то, по крайней мере, на славу имени Украины. Обладая в мале искусством в живописи, предпринял я издание, названное мною “Живописная Украина”. Издание разделяется на 3 части: первая – виды примечательные или красотою, или историческими воспоминаниями; вторая – народный быт настоящего времени и третья – история. В настоящее полугодие выйдет 6-ть картин. 3-и уже готовы, которые и имею честь при сем препроводить Вашему превосходительству, а остальные три выйдут в декабре месяце. В последующие годы будут выходить по 12-ть картин в год, гравированных на меди... forte.

Его сиятельство князь Николай Андреевич принял живое участие в моем предприятии. Ободренный его вниманием, я осмелился утруждать Ваше превосходительство своею покорнейшею просьбою, представить труд мой почтенным землякам моим, труд, для которого крайне искренне мое желание издать как нельзя лучше, не достаёт собственных средств, для расходов в таком случае неизбежных. И тешу себя надеждою, что Ваше превосходительство удостоит вниманием мою просьбу и влиянием Вашим дадите возможность достигнуть цели моего предприятия.

Первые два выпуска, состоящие из 6-ти картин стоят 3-и рубля серебром. Требования Ваши с именами подписчиков благоволите адресовать или в канцелярию военного генерал-губернатора князя Николая Андреевича Долгорукова или в С.-Петербург на имя Тараса Григорьевича Шевченко в Академию художеств.

С истинным почтением имею честь быть Вашего превосходительства покорный слуга Т. Шевченко.

1844 года
октября 1 дня
С.-Петербург”¹.

Планувалося видавати по 12 естампів щороку, але через матеріальну скруту цей задум реалізувати не вдалося. Було видано лише один альбом, куди увійшло 6 естампів: “У Києві”, “Видубицький монастир”, “Судна рада”, “Старости”, “Казка”, “Дари в Чигирині”.

У 1859 році, вже перебуваючи під поліцейським наглядом, Тарас Григорович відвідав востаннє свою батьківщину. Випереджаючи його

4

Ваше Сувороподданство
 Министрови Государств
 Гаврило Ивановичу

Министр! Успешно Россия изумляетъ каждый
 своимъ просвѣщеніемъ и поучающимъ
 управленіемъ, каторою удивительно орава нашихъ
 Василь преграждаетъ, и все это доводитъ насъ
 къ тому, что представляемо предъ нами образованіе
 наша мѣра. тогда какъ министровъ дабы
 Министр! Успешно и возмужество и амбициозъ
 и постова. Если выи увеличиваебъ свое
 родное родство, тогда насчетъ будъ родина
 тогда бы они нашъ казнить являебъ и
 тогда бы они нашъ казнить являебъ и
 и всѣхъ ютани. отъ котораго выдана односторонна
 нашу Французъ, кабарята (та) дабы бы они
 и утратить на се преграждаетъ поля
 тогда какъ свиздатель дабы, дабы
 и любить и ардонетъ свое преграждаетъ
 матерья. а нашъ клиентъ въ величавъ

Лист Т. Г. Шевченка Чернігівському губернатору П. І. Гессе про розповсюдження естампів "Живописная Украина". 1 жовтня 1844 року. Державний архів Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 9575, арк. 4. Оригінал.

До листа прикладався і квиток на розповсюдження альбому із ще одним автографом Т. Г. Шевченка².

сирому їм есими не маючого створеного
 пош то покрайним. мого на славу мисли
 украсити. Обладати во мнѣ искусство
 живописи. предпринять в издании
 картины много Живописная Украина
 издание раздѣлится на три части.
 1^я видъ представляетъ все мнѣ красотою
 или историческими событиями.
 2^я картина будетъ на то же время
 и 3^я картина. въ разное время поучаю
 выйдеть 6^{ти} картина 3^я уже готови
 которые и много есть при себѣ пригото-
 вить великую услугу и тѣмъ бы и
 остались три выйдуть в декабре меся-
 цѣ. во пош дучше видѣ будутъ выйдуть
 по 12^{ти} картина в годѣ граверовъ
 на мѣди, à l'eau-forte.
 Во свидѣство каже Николай Андре-
 севичъ пришедъ мнѣ укажи въ мнѣ
 предпріятіи ободрити его вышестіе
 Я осмѣлюсь утрудити Ваше право-
 славительство своимъ поощреніемъ про-
 збою, представитъ трудъ мой посто-
 янно земли мои, трудъ, дѣла
 Которыя при мнѣ и окрепше мое сканіе

Лист Т. Г. Шевченка Чернігівському губернатору П. І. Гессе про
 розповсюдження естампів "Живописная Украина". 1 жовтня 1844 року.
 Державний архів Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 9575,
 арк. 4зв. Оригінал.

5

взданні наші мейстри мусиме, не даючись
 самовольному судити, дати православу
 в тишині муромі наизбавленню. в лубку
 собі надіждоце хто више православиен-
 ства удостоити величчя і слави мого
 прозвбу и величчя востаню, дадите
 возможность дойти скупіи цулим маю
 предпріятіи.

Первіе два випуска состоящіи изъ 6-ти
 картинокъ стоить 3^е рублемъ сребромъ.
 прибавіи вани отъ ижеимъ надписанно
 двасовіице одреговати намъ въ канцеля-
 рію востаню востаню губернатора Ковбзи
 Николаи Андреевца Долгорукова, или
 в С. петербурге в канцеляріи еригорьеви
 Шевченка в Академію художествъ.

Отъ ижеимъ почитаніи
 ижеимъ гетт ботт
 велико православиенствъ
 покорнійи муромі

1844 г. иже
 1 октября 1 дн
 С. петербурге.

М. Шевченка

Лист Т. Г. Шевченка Чернігівському губернатору П. І. Гессе про розповсюдження естампів "Живописная Украина". 1 жовтня 1844 року. Державний архів Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 9575, арк. 5. Оригінал.

приїзд, поліцмейстер Санкт-Петербурзької оберполіцмейстера канцелярії відправляє Чернігівському цивільному губернатору Катону Павловичу Шабельському листа :

“3 июня 1859 года. Господину Черниговскому гражданскому губернатору. Чернигов. Состоящий, по Высочайшему повелению, под строгим надзором полиции, обучающийся в императорской Академии художеств и признанный ныне за успехи в гравировании назначенным в Академики, Тарас Шевченко с разрешения президента Академии, Ее Императорского высочества, государыни, великой княгини Марии Николаевны, отправляется на пять месяцев в губернии: Киевскую, Черниговскую и Полтавскую для поправления здоровья и рисования этюдов с натуры.

Выдав Шевченко, 25 сего мая за № 108, свидетельство на свободный приезд в означенные губернии, я имею честь уведомить об этом ваше превосходительство и покорнейше просить, не изволите ли признать возможным сделать распоряжение к учреждению за Шевченком, во время проживания его во вверенной Вам губернии, помянутого надзора, о последствиях которого меня уведомить”³.

Формування архівної Шевченкіани в Державному архіві Чернігівської області продовжилось вже після смерті поета. Як правило, вона поповнювалася документами, присвяченими святкуванню дня народження, вшануванню пам'яті поета, відвідуванню ним міста Чернігова й Чернігівщини, знайденню його живописних творів, а також розвідкам науковців, які досліджували й досліджують сьогодні життя і творчість Кобзаря.

Документи, що перебувають на зберіганні в Державному архіві Чернігівської області, свідчать про те, що в 1914 році, коли відзначався 100-річний ювілей від дня народження Т.Г. Шевченка, відбувся певний сплеск у справі відродження призабутих сторінок життя поета та увічнення його пам'яті. Однак, необхідно зазначити, що, на превеликий жаль, довгострокові проекти, які планувалося втілити в життя, так і не стали реальністю внаслідок цілої низки трагічних історичних подій початку ХХ століття.

20 січня 1914 року в Чернігові відбулося засідання музейної комісії щодо вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка з нагоди 100-річчя з дня його народження.

Комісія запропонувала 26 лютого провести панахиду та святкове засідання в музеї В.В. Тарновського, видати альбом, присвячений пам'яті Т.Г. Шевченка з репродукціями предметів, що перебувають на зберіганні в музеї та мають відношення до великого поета, накладом 2 тисячі примірників, виділивши 2500 рублів⁴.

Питання щодо вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка обговорювалося також під час засідання Чернігівської міської Думи⁵.

У 1914 році газета “Черниговская земская неделя” (орган Чернігівського губернського земства), також відгукнулася на ювілей Тараса Шевченка й розмістила на своїх шпальтах перебіг названого засідання Чернігівської Думи.

У статті йшлося, що, відкриваючи 26 лютого (за старим стилем) 1914 року чергове засідання Думи, міський голова Аркадій Васильович Верзилов наголосив на тому, що життя Т.Г. Шевченка тісно пов’язане з історією Чернігівщини – поет відвідував місто Чернігів, спілкувався з родинами Лизогубів, Тарновських, Білозерських; у музеї В. В. Тарновського зберігається колекція речей поета та повідомив, що до міської управи звернулося 200 жителів міста із заявою щодо увічнення його пам’яті.

Відповідно до заяви Міська училищна комісія запропонувала: відкрити при міській бібліотеці шевченківський відділ із літературних творів, перейменувати міський театральний сквер у Шевченківський, установити в ньому бюст Т. Г. Шевченка, започаткувати дві стипендії для найбільш бідних дітей міщан – талановитих музикантів і художників, відслужити панахиду (від цієї пропозиції духовництво відмовилося з огляду на прохання громадських організацій).

У Думі було проведено дебати, внаслідок чого прийнято пропозиції Міської училищної комісії⁶.

Цього ж 1914 року в “Черниговской земской неделе” було опубліковано інформацію про перебування Т. Г. Шевченка в Чернігові у 1846 році.

У статті зазначено, що на початку лютого 1846 року Тарас Григорович Шевченко приїхав в Ісківці до Олександра Степановича Афанасьєва-Чужбинського та запросив його супроводжувати у мандрах по Малоросії. Афанасьєв погодився і вони виїхали до Чернігова. У будинку дворянських зібрань був бал, на якому Т. Г. Шевченко познайомився з Андрієм Івановичем Лизогубом, у якого пізніше гостював у Седневі. В Чернігові зупинився Т. Г. Шевченко в готелі “Царград”. Чернігівські міщани запам’ятали, як Тарас Григорович гуляв мальовничими чернігівськими вулицями, щось записував і, отримавши дозвіл у єпархіального начальства, замальовував церковні пам’ятки Троїцько-Іллінського монастиря. У статті згадується шевченківська колекція, яку зібрав В. Тарновський і яка знаходилася в музеї українських старожитностей⁷.

Окремий сегмент Шевченкіани Державного архіву Чернігівської області – документи, присвячені збиранню коштів на спорудження пам’ятника Тарасу Шевченку в місті Києві. Збереглася невелика кількість документів, датована 1906, 1908 та 1910 роками.

В 1904 році Золотоніська повітова управа запропонувала встановити пам’ятник Тарасу Григоровичу Шевченку в місті Києві. Вона аргументувала свою ініціативу шанобливим ставленням до творчості Шев-

Квиток на передплату серії естампів Т. Г. Шевченка.

“Живописная Украина”. 1 жовтня 1844 року.

Державний архів Чернігівської області, ф. 128, оп. 1, спр. 9575, арк. 3. Оригінал.

ченка практично всіх прошарків населення, але зазначила, що не має можливості надати велику суму, тому асигнує на створення пам’ятника 30 рублів. Відгук на цю пропозицію мав своє місце і в Чернігівській губернії.

19 січня 1906 року питання створення фонду на спорудження пам’ятника Т. Г. Шевченку виносилося на засідання Чернігівського губернського земського зібрання.

На засіданні Чернігівського губернського земського зібрання було прийнято рішення: для створення фонду асигнувати 1 000 рублів (протягом 3-х років по 200 рублів), отримати дозвіл на відкриття в Чернігівській губернії передплати на зібрання пожертв, докласти зусиль для того, щоб земства перебрали на себе зібрання коштів від приватних осіб. Зібрані кошти планувалося зосередити в губернській управі для перетворення їх у процентні папери, зв’язатися із Золотоніським повітовим земством й обговорити питання щодо терміну спорудження пам’ятника та складу комісії, а також внести до кошторису 200 рублів⁸.

На загальному тлі стислих казенних документів виділяється доповідь, датована 1908 роком, Сосницької повітової земської управи Сосницькому повітовому земському зібранню про участь земства в передплаті на пам’ятник Т. Г. Шевченка. В документі характеризується творчість поета “... задушевные произведения, ... безграничная любовь к опозитизированному им родному краю”⁹. У документі запропонова-

но – асигнувати 50 рублів та утворити комітет щодо збору пожертв від приватних осіб.

Питання щодо збирання коштів на спорудження пам'ятника розглядалося й на засіданні Ніжинської міської думи 27 січня 1910 року.

У журналі засідання зазначено, що необхідно асигнувати 50 рублів і своєчасно вислати їх у розпорядження київського міського голови як голові об'єднаного комітету щодо спорудження пам'ятника Т.Г. Шевченку та зібрати кошти передплатою.

Цю витрату не було внесено до додаткового кошторису 1909 року, але врешті-решт суму в 50 рублів було внесено до кошторису 1910 року, передплата дала 16 рублів 75 копійок¹⁰.

Не забували Великого Кобзаря і в період Української революції 1917–1921 років. Відкриваючи 8 червня 1917 року Перший український з'їзд у Чернігові, Ілля Шраг, український громадський і політичний діяч, чернігівський адвокат, нагадав про необхідність ушанувати пам'ять Т. Г. Шевченка:

“...пошануємо тих, хто присвятив свої сили і головами поліг за здобуття волі. Ми мусимо до них поставитись з побожною пошаною. Я не можу не поставити у нас у першу чергу Тараса Шевченка, не тільки як сприявшого відродженню України, не тільки як поета, але як великого громадянина, великого апостола української ідеї. Завдяки йому ми знаємо, хто ми і до чого нам треба йти. Тому вшануємо пам'ять всіх борців за волю і пам'ять незабутнього, великого Тараса Шевченка вставанням.

Всі встали, і хор проспівав “Заповіт”, а потім – “Ще не вмерла Україна”¹¹.

Великий інтерес представляє собою документ також періоду Української революції – “Циркуляр в.о. Борзнянського комісара Центральної Ради директору Борзнянської чоловічої гімназії про відзначення в Україні річниці смерті Т.Г. Шевченка”, датований 13 лютим 1918 року:

“ П. Директору Борзенської хлоп'ячої гімназії.

26-го лютого по всій Україні відбувається національне свято – роковини смерті нашого генія-пророка Тараса Григоровича Шевченка.

Прохаю Вас зробити належне розпорядження, щоб школярі були на панахиді і щоб вони сей день празднували.

Бажано було б, щоб школярі були ознайомлені з життям Т. Шевченка і значенням його в Українській літературі.

В. о. Комісара В. Андрієвський”¹².

Установлення радянської влади в Україні відкрило нову сторінку в історії формування Шевченкіани. Цікава історія знайдення Яковом Платоновичем Забілою автопортрету Т. Г. Шевченка, викладена ним у листі до секції з охорони пам'яток мистецтва та старовини підвідділу мистецтв Чернігівського губвідділу народіві.

У листі Яків Забіла сповіщає про невідомий автопортрет Т. Г. Шевченка, який привезла з Варшави до Києва родичка Енгельгардта та виконання якого приписували самому Шевченку. Власниця портрету мала намір продати портрет до Чернігівського музею Василя Васильовича Тарновського. З метою проведення експертизи портрету Яків Забіла поїхав до Києва і разом з комісією Київського міського музею взявся проводити експертизу. Але директор Київського музею висловив бажання сам придбати цей портрет. Яків Забіла взяв у власниці обіцянку продати портрет тільки музею Тарновського, про що і сповістив секцію з охорони пам'ятників мистецтва і старовини:

“1 августа 1919 года. В секцию по охране памятников искусств и старины подотдела искусств Черниговского Губнародобраза Якова Платоновича Забины. При поездке в Киев по поручению секции по охране памятников искусств и старины мне случайно удалось натолкнуться на портрет украинского поэта Т. Г. Шевченко хорошей работы, приписываемый кисти самого Шевченко (автопортрет), но без авторской подписи. История происхождения портрета следующая. Владелица этого портрета привезла его в этом году из Варшавы, и достался он ей от родственника её Энгельгарда, приятеля поэта, которому сам Шевченко будто бы подарил этот портрет. Она изъявила готовность продать этот портрет в музей им. В. В. Тарновского в Чернигове, но предварительно желала бы, чтобы этот портрет осмотрели и оценили специалисты. С этой целью я виделся с Беляшевским, директором Киевского городского музея, который согласился осмотреть его в комиссии при своем музее и сделать оценку, как с художественной стороны, так и в смысле стоимости, а равным образом окончательно установит, принадлежит ли он действительно кисти самого Шевченко, но при этом добавил, что он желал бы сам приобрести этот портрет для Киевского музея.

Взяв обещание от владелицы, что она в первую очередь продаст этот портрет в музей Тарновского, и только при отказе музея Тарновского, продаст в другие руки, я считаю своим долгом довести об этом до сведения секции. 31 июля 1919 года”¹³.

Збереглися документи про підготовку та проведення заходів, присвячених вшануванню пам'яті Т. Г. Шевченка в містах та селищах Чернігівщини в 1919–1925 роках^{14–24}.

Про значимість Т. Г. Шевченка в житті українців та, зокрема, чернігівців свідчить той факт, що підготовку до проведення виставки, присвяченої 130-им роковинам від дня народження Т. Г. Шевченка у 1944 році було розпочато за сім місяців до повного звільнення території України від фашистських загарбників. Постановою виконкому Чернігівської обласної ради депутатів трудящих від 11 березня 1944 року “Про видачу 3000 карбованців організацію виставки до 130 роковин з дня народження Т. Г. Шевченко” визначалося:

“...Для організації виставки до 130-х роковин з дня народження Т.Г. Шевченко асигнувати 3000 карбованців з статті “Інші витрати” по Чернігівському облвиконкому.

Асигнування видати Чернігівському державному історичному музею, якому Шевченківська комісія доручила організувати виставку”²⁵.

У 1960 році було проведено збирання відомостей щодо об’єктів у м. Чернігові, що носять ім’я Т. Г. Шевченка. На запит виконавчого комітету обласної Ради народних депутатів виконком міської Ради трудящих 31 травня 1960 року надав довідку, в якій перераховувалися такі об’єкти: центральна вулиця міста, провулок, Обласний державний український музично-драматичний театр. Крім того, при в’їзді до міста встановлено пам’ятник Т. Г. Шевченку²⁶.

Інший документ “Рішення виконавчого комітету Чернігівської міської ради № 31 від 11 січня 1961 року “На відзначення сторіччя з дня смерті Т. Г. Шевченка” також стосується увічнення пам’яті Великого Кобзаря.

У січні 1961 року на відзначення століття від дня смерті Великого Кобзаря та, йдучи на зустріч численним побажанням мешканців міста Чернігова, виконавчий комітет Чернігівської міської ради прийняв рішення про перейменування вулиці Радянська на вулицю імені Т. Г. Шевченка.

Сьогодні на вулиці імені Т. Г. Шевченка в Чернігові розташована величезна кількість громадських будівель і приміщень державних, обласних і міських органів влади, об’єктів міської інфраструктури, закладів освіти й культури, пам’яток історії й архітектури²⁷.

Постановою Ради Міністрів Української РСР № 390 від 28 березня 1961 року “Про присвоєння імені Т. Г. Шевченка Чернігівському педагогічному інституту” було вирішено прийняти пропозицію Чернігівського обкому КП України і виконкому обласної ради щодо надання Чернігівському педагогічному інституту імені Великого українського поета, письменника, художника, громадського та політичного діяча – Тараса Григоровича Шевченка та від 28 березня 1961 року інститут іменувати: Чернігівський педагогічний інститут імені Т. Г. Шевченка²⁸.

Після прийняття зазначеної Постанови Ради Міністрів УРСР на засіданні ради інституту було затверджено план заходів у зв’язку із присвоєнням інституту почесного імені Т. Г. Шевченка. Планом заходів передбачалося створення в інституті кабінету Т. Г. Шевченка, подання до Міністерства освіти УРСР клопотання про створення в інституті філологічного факультету за спеціальностями – українська мова та література та призначення інституту трьох стипендій імені Т. Г. Шевченка. Присвоєння почесного імені – Т. Г. Шевченка Чернігівському педінституту стало великою подією в житті викладацького та студентського колективу²⁹.

Значною подією в житті міста стало відкриття пам'ятника Великому Кобзарю. У вересні 1992 року в рамках заходів із святкування 1300-річчя Чернігова на стародавньому Валу урочисто відкрито новий пам'ятник Т. Г. Шевченку. Цій події присвячена стаття в газеті “Деснянська правда”.

Автором пам'ятника є народний художник України, лауреат Національної премії України імені Т. Г. Шевченка – Володимир Андрійович Чепелик. Пам'ятник великому українському поетові і мислителю Тарасу Григоровичу Шевченку є унікальним для України і лишається одним з небагатьох на сьогодні, що зображує Тараса Шевченка молодим та статним, яким він був, навчаючись у Петербурзькій академії мистецтва.

Т. Г. Шевченко щиро й глибоко любив Чернігівську землю та вважав наш край своєю другою батьківщиною. Тому саме Чернігів та Чернігівщина багаторазово згадуються в безсмертних творах Кобзаря. Почуте, побачене та пережите Шевченком на Чернігівщині перетворилось згодом у його палке слово, якому жити вічно та впливати на формування національної свідомості.

На відкритті пам'ятника Великому Кобзареві був присутній Президент України Леонід Макарович Кравчук, який, звертаючись до присутніх, сказав:

“... В рік нашої незалежності місто Чернігів відкриває пам'ятник нашому апостолу, нашому духовному батькові Тарасу Григоровичу Шевченку. Людині, яка не тільки мріяла про нашу державність, людині, яка усе своє життя поклала на олтар цієї мети, людині, яка перед усім світом засвідчила могутність українського народу, могутність нашої нації, її корені, її славу...”.

Від імені авторів нового пам'ятника Кобзареві та власного імені до присутніх звернувся голова Співки художників України, заслужений діяч мистецтв Володимир Чепелик та на завершення своєї промови сказав: “...про цей прекрасний осінній день будуть ще багато писати і говорити, а це святе шевченківське місце завжди буде улюбленим місцем чернігівців”³⁰.

18 листопада 2006 року на території Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка біля центрального входу в головний корпус встановлено погруддя великого Кобзаря за ініціативи та на пожертви викладачів та студентів історичного факультету університету. Автором бронзового погруддя є чернігівський скульптор Геннадій Єршов.

На урочистому відкритті був присутній міністр освіти і науки України Ніколаєнко С.М., керівництво облдержадміністрації та Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка³¹.

І, нарешті, не можна не згадати про сучасні управлінські документи щодо відзначення 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка, що перебувають у діловодстві Державного архіву Чернігівської області.

З нагоди відзначення у 2014 році 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка та на виконання Указу Президента України від 11 квітня 2012 року № 257 “Про додаткові заходи з підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка” та Постанови Верховної Ради України від 19 червня 2013 року № 340-VII “Про підготовку та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка” Державною архівною службою України виданий наказ № 99 від 22 липня 2013 року “Про участь державних архівних установ у заходах з підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка”, відповідно до якого створено робочу групу з підготовки виставки фото-та архівних документів і матеріалів “До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка” та реалізації спільних проектів Федеральним архівним агентством (Російська Федерація), а саме підготовки та видання “Художнього альбому про Т. Г. Шевченка”, організації та проведення круглого столу “Життя та творча спадщина Т. Г. Шевченка”.

З метою забезпечення належної організації відзначення 200-річчя від дня народження Великого Кобзаря головою Чернігівської обласної державної адміністрації видано розпорядження від 5 квітня 2013 року

№ 122 “Про відзначення в Чернігівській області 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка” та в жовтні 2013 року в.о. заступником голови обласної державної адміністрації затверджено План заходів з підготовки та відзначення в області 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

На виконання зазначених вище документів Державний архів Чернігівської області підготував фотодокументальну виставку “Чернігівські шляхи Т. Г. Шевченка”, що відкрилася в Держархіві області 5 березня 2014 року. Співробітниками Держархіву області до ювілею Кобзаря підготовлені за документами архіву теле- і радіопередачі про Т. Г. Шевченка та його зв'язок з Чернігівщиною.

¹ Державний архів Чернігівської області (далі – Держархів Чернігівської обл.), ф. 128, оп. 1, спр. 9575, арк. 4, 4 зв., 5.

² Держархів Чернігівської обл., ф. 128, оп. 1, спр. 9575, арк. 3.

³ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-651, оп. 1, спр. 85, арк. 77.

⁴ Держархів Чернігівської обл., ф. 145, оп. 2, спр. 584, арк. 130.

⁵ Держархів Чернігівської обл., ф. 145, оп. 1, спр. 890, арк. 98–99.

⁶ Черниговская земская неделя. – 1914. – 28 февраля. – № 9. – С. 7.

⁷ Черниговская земская неделя. – 1914. – 28 февраля. – № 9. – С. 12–13.

⁸ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-593, оп. 1, спр. 90, арк. 6.

⁹ Держархів Чернігівської обл., ф. 145, оп. 3, спр. 534, арк. 115–115 зв.

¹⁰ Держархів Чернігівської обл., ф. 145, оп. 1, спр. 563, арк. 13 зв.–14.

¹¹ Держархів Чернігівської обл., ф. 1081, оп. 1, спр. 16, арк. 3–4.

¹² Держархів Чернігівської обл., ф. 813, оп. 1, спр. 11, арк. 82.

¹³ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-593, оп. 1, спр. 52, арк. 92–93.

¹⁴ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-594, оп. 1, спр. 562, арк. 3.

¹⁵ Держархів Чернігівської обл., ф.-594, оп. 1, спр. 562, арк. 1–1 зв.

¹⁶ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-597, оп. 4, спр. 9, арк. 1 зв.–2.

¹⁷ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-594, оп. 1, спр. 244, арк. 13–14 зв.

¹⁸ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-594, оп. 1, спр. 244, арк. 118.

¹⁹ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-594, оп. 1, спр. 244, арк. 25.

²⁰ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-594, оп. 1, спр. 244, арк. 29.

²¹ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-593, оп. 1, спр. 354, арк. 20.

²² Держархів Чернігівської обл., ф. Р-593, оп. 1, спр. 1851, арк. 81.

²³ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-593, оп. 1, спр. 1852, арк. 46.

²⁴ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-593, оп. 1, спр. 1852, арк. 48.

²⁵ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-5036, оп. 2, спр. 5, арк. 229.

²⁶ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-2124, оп. 1, спр. 291, арк. 58.

²⁷ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-90, оп. 3, спр. 261, арк. 64.

²⁸ Держархів Чернігівської обл., “Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР”. – 1961. – № 3. – С. 45.

²⁹ Держархів Чернігівської обл., ф. Р-608, оп. 2, спр. 305, арк. 40.

³⁰ Держархів Чернігівської обл., “Деснянська правда”. – 1992. – № 127. – С. 1.

³¹ Держархів Чернігівської обл., опис 4 цифрових фотодокументів, од. обл. 5.

В статті проведено огляд документів Державного архіву Чернігівської області, присвячених Т. Г. Шевченку. В документах містяться два автографи Великого Кобзаря, а також інформація про увековечення його пам'яті на Чернігівщині.

Ключевые слова: український поет; патріот України; історичні пам'ятники України.

The article reviews the documents of the State Archives of Chernihiv Region, dedicated to T.G. Shevchenko. The documents contain two autographs of Great Kobzar and information on the perpetuation of his memory in the Chernihiv Region.

Key words: the Ukrainian poet; the patriot of Ukraine; the historical heritage of Ukraine.